

KAPALI KAPILAR ARDINDAKİ GÖLGE EMEK: TÜRKİYE'YE ESKİ SOVYET BLOĞU ÜLKELERİNDEN GELEN GÖÇMEN EV İŞÇİSİ KADINLAR

DR. AYŞE EMEL AKALIN*

ÖZET

Bu yazı ile doksanlı yıllarda SSCB'nin dağılmasının ardından, Eski Sovyet Bloğu (ESB) ülkelerinden Türkiye'ye gelip ev hizmetleri alanında farklı roller üstlenen kadınların mevcut durumları, çalışma yaşamlarına ilişkin özel bir vurgu ile aktarılmaktadır. Çalışmada sunulan veriler, 2012-2013 yıllarında kırk sekiz göçmen ev işçisi ve göçmen ev işçisi çalıştırma deneyimi olan on işverenle gerçekleştirilmiş olan derinlemesine görüşmelere ve konu ile ilişkili literatür incelemesine dayanmaktadır. Ek olarak konuyla ilişkili mevzuat analizi ile ilişkili olarak da veriler sunulmaktadır.

ANAHTAR KELİMELER

Göç, ev işçiliği, yasal düzenlemeler

1.GENEL DURUM

Bugün Türkiye'de orta ve üst-sınıftan kadınlar, üzerlerine yüklenen

özel alandaki yeniden üretim işlerini diğer kadınlara devrederek ev içi yükümlülüklerini azaltabilmekte ve/veya kamusal alanda rol alabilmektedirler. Hane halkı üyeleri dışında, yeniden üretim işlerini yüklenen bu kadınlar, evlerde temizlik, yemek gibi işlerden sorumlu olabildikleri gibi, ailedeki çocukların, yaşlıların ve hastaların bakımında da görev alabilmektedirler. Özellikle bakım işleri, uzun mesai saatlerini gerektirdiği için daha çok yatılı ev işçilerinin bu alanda çalışması işverenler tarafından tercih edilmektedir. Türkiyeli ev işçileriye başta içerisinde yer aldıkları ataerkil toplumsal yapının yönlendirmesi olmak üzere, pek çok sebeple yatılı çalışmayı çok fazla tercih etmemektedirler. Türkiye'deki kamusal bakım hizmetlerinin de hiçbir zaman yeterince gelişmediği düşünülürse, Türkiye'deki bu bakım açığının kapatılması ancak ve ancak göçmen ev işçilerinin piyasaya girişi ile kısmen de olsa mümkün gözüük-

*Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

mektedir. Her ne kadar Türkiye'de de, dünya üzerindeki pek çok ülkede olduğu gibi Filipinler çıkışlı ev işçilerinin mevcudiyeti ile karşılaşılsa da, doksanlı yıllardan beri Türkiye'de bu işler sıklıkla Eski Sovyet Bloğu (ESB) ülkeleri çıkışlı kadınlar tarafından yerine getirilmektedir. Genellikle kayıt-dışı pozisyonda göç eden ve/veya istihdam edilen bu kadınlara ilişkin istatistikli verilere ulaşmak pek mümkün gözükmemektedir.

SSCB'nin dağılmasının ardından bağımsız olan ve ekonomik, sosyal, politik anlamda büyük dönüşümler yaşayan yeni ulus devletlerin yoksulluk problemleri ile baş etme sorumluluğu, adeta göçmen kadınların sırtlarına yüklenmektedir. Sassen tarafından hane halklarının ve bütün toplulukların hayatta kalmak için artan bir biçimde kadına bağımlı hale geldiğine atıfta bulunmak için kullanılan "hayatta kalmanın kadınsılaşması" kavramı ve o kadınların uluslararası göçünün "hayatta kalmanın kadınsılaşmasının (kısmen de olsa) göstergeleri olarak düşünülebileceğine çünkü bu durumu yaşamının, kar elde etmek ve hükümet cirolarını korumak biçiminde gerçekleştiğine (Sassen 2000 aktaran Çelik 2005: 21) ilişkin vurgusu ESB ülkelerinden Türkiye'ye gelen göçmen kadınların durumlarına ilişkin önemli bir belirlemidir.

ESB ülkelerinden kadın göçmenlerin yüksek oranı, özel sektörde kadınlara karşı uygulanan cinsiyetçi uygulamalar ve kadınları yeniden üretici işlerine yerine getirilmesini mahkûm eden devlet politikaları

gibi ayrımcı politikalarla da ilişkilidir (Yükseker 2003). Ayrıca kadınların yoğun olarak çalıştığı sektörlerin ekonomik dönüşümlerden yoğun biçimde etkilenmesi refah kurumlarının destek mekanizmalarının eksilmesi de ESB ülkelerindeki kadınların deneyimlediği işsizliğin ve yoksulluğun kadınlaşması kavramları ile ilişkilendirilebilir (Erder, 2011:198). Emek göçü sürecine eklenerek ESB ülkelerinden Türkiye'ye gelen kadınlar, ülkelerinde özelleştirme uygulamaları ile dönüşen iş piyasası içerisinde kendilerine istihdam alanları bulabilseler bile, çoğunlukla düşük ücretli ve ağır çalışma koşullarında işlerde istihdam edilebilmektedirler.

Sovyet sosyalizmi kadının kayıtlı ve kayıt-dışı işlerle, ailesini ayakta tuttuğu kültürel bir birikim inşa etmiştir (Akalin 2014 a: 205). ESB ülkelerindeki yoksulluk ve işsizlik problemleri ile baş etmek ve kendilerinin ve çoğu zaman ailelerinin devamlılığını sağlamak görevlerinin yüklenicisi olan bu kadınların, Türkiye'yi varış noktası olarak seçmelerinin altında beliren önemli unsurlardan birisi ulus-ötesi toplumsal mekân ve ağların mevcudiyetidir. SSCB'nin dağılma süreci ile paralel olarak Türkiye'nin ev hizmetleri sektöründe çalışan kadınların çıkış ülkeleri ile imzaladığı esnek vize antlaşmaları da yolların Türkiye'ye çevrilmesinde belirleyici olmuştur.

ESB ülkelerinden Türkiye'ye göçün zeminini hazırlayan unsurların başında seksenli yıllarda başlayan ve çok sayıda kadının icra ettiği bilinen bavul ticareti olarak kavram-

sallaştırılan, bölge ülkeleri ile Türkiye arasındaki küçük ölçekli ticari uğraşlar yer almaktadır. Bu kadınlar ilk başlarda Türkiye'de uzun süre kalmayı planlamasalar da, hem çıkış ülkelerinin birincil olarak kadınları işsiz bırakan ve kadınların ailelerine ilişkin sosyal ve ekonomik sorumluluklarını paylaşmayan sosyal, ekonomik ve politik yapıları, Türkiye'deki yaygın kayıt dışı ekonominin çekiciliği ve kolay ulaşılabilirliği ile birleşince kadınlar daha uzun süreler için yönlerini Türkiye'ye çevirmişlerdir.

Türkiye'deki resmi sosyal hizmet mekanizmalarının yetersizliği ile de ilişkili olarak Türkiye'deki kayıt dışı ekonominin önemli bir parçası kadının ideal işçi olarak görüldüğü alanlardır. Bu bağlamda, doksanlı yıllardan beri, özellikle emek göçünden bağımsız olarak kadınların görünür biçimde varoluşunu vurgulayan göçün kadınsılaşması kavramının somut yüzleri Türkiye ile ESB ülkeleri arasındaki göç akışında kendisini göstermektedir. Bu göç sürecinin biçimlenmesinde coğrafi yakınlık, ucuz ve kolay seyahat etmek, sınır geçiş kolaylığı, kendi ülkelerindeki ne göre yüksek ücretler ve zaman zaman kültürel yakınlık da belirleyici olabilmektedir. Aktarılanlara paralel olarak, Türkiye'deki işverenler; göçmen ev işçisi çalıştırmanın statü göstergesi olması, göçmen ev işçilerinin iyi eğitimleri, yabancı dil konuşabilmeleri, çalışma disiplinleri, sorumluluk duyguları, iş bilinçleri, uysal ve itaatkâr olmaları ile kolay kontrol edilebilirliklerine ilişkin algı ile göçmen ev işçisi çalıştırmayı tercih edebilmektedirler.

II.KONUyla İLİŞKİLİ ULUSAL ve ULUSLARARASI MEVZUAT

Türkiye, uluslararası düzeyde göç politikaları geliştirmeye görel olarak geç başlamış ülkeler arasında olup, hâlihazırda hem göç yasalarını hem de genel bir ayrımcılık karşıtı yasal çerçeveyi geliştirme sürecindedir (European Patients Forum 2013). Türkiye'de Yabancılar için Çalışma İzni Yasası (No. 4817) AB müktesabı ile paralel halde tasarlanmış, 2003 Mart'ında kanun haline getirilmiş ve Eylül 2003'te yürürlüğe konmuştur. Yürürlüğe konmasından sonra Yabancıların Çalışma İzni üzerine Kanun için Uygulama Düzenlemeleri oluşturulmuştur (Kaşka 2006:29-31). Önceden devletin farklı kurumlarında toplanmış olan çalışma izni verme yetkisi belirli istisnalar dışında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na verilmiştir. Yabancıların çalışma izinleri hakkındaki kanun çerçevesinde ev hizmetinde çalışacak yabancıların çalışma izni başvurusu yapmasına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır (Üstübcü 2011: 6-7; Barbaros 2009: 35). Ek olarak, ÇSGB ev hizmetleri alanında 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun kapsamına giren yabancıların ve işverenlerinin yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini denetleme imkânına sahiptir (Erdoğan ve Toksöz, 2013: 23). Yabancıların çalışma izinleri hakkındaki kanun çerçevesinde ev hizmetinde çalışacak yabancıların çalışma izni başvurusu yapmasına ilişkin düzenlemeler yapılması kadın ev işçilerinin yoğunluğu bağlamında yasanın toplumsal cinsiyet içerimi olarak düşünülebilir.

Bulgaristan ve Ukrayna'dan gelen göçmenlere, 2007 yılından beri uygulanan, Türkiye'de kaldığı süre kadar yurt dışında beklemeyi şart koşan düzenleme, 5683 sayılı "Türkiye'de Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanun"nda yapılan değişiklikle, tüm göçmenleri kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Bu Karar'ın 01.02.2012 tarihinde yürürlüğe girmesi düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile Türkiye'de çalışacak göçmen ev işçilerinin ikamet izni almasının kolaylaştırıldığı söylenebilir. İçişleri Bakanlığı, 07.06.2012 tarihli 37 Sayılı Genelge'yle, Türkiye'de izinsiz statüde bulunan göçmenlerin izinli statüye geçmelerine yönelik olarak yaptığı yeni düzenlemeyle, Türkiye'de vize veya ikamet ihlali süresine bakılmaksızın sakıncalı durumu bulunmayan tüm yabancılara vize ve ikamet ihlalinden kaynaklanan harç ve cezalarını ödemeleri halinde altı aya kadar geçerli ikamet izni verilmesi uygun görülmüştür. 5683 sayılı yasadaki ilgili değişiklikler, 4817 sayılı Kanun'la ev işçisi göçmen işçilere verilecek olan çalışma izninin işlevsel hale gelmesine zemin hazırlamıştır. ÇSGB göçmen ev işçileri için nasıl izin alınabileceğine yönelik bir kitap hazırlamıştır. Ayrıca, bu düzenlemelerle göçmen ev işçileri için hem yurt dışından hem de yurt içinden gerekli izinlere başvurmanın yolu açılmıştır (Demirdizen 2013: 334-336). Kayıt-dışı durumdaki göçmen ev işçileri için bir af olarak nitelendirilebilecek olan bu düzenleme ile ikamet izni için yapılacak başvuruların süresi 15.08.2012 günü sona ermiştir (Erdoğan, Toksöz 2013:32).

Yeni yasal düzenlemelere göre yabancı ev işçilerinin çalışma süreleri, işverenlerin çalışanlarına prim ödemesine bağlıdır. İş ilişkisi feshedildiğinde yabancı ev işçisi ikamet hakkını kaybeder. İzinler alınmadığı takdirde kayıt-dışı çalışan ve işveren para cezası ödemek zorundadır. İzne sahip yabancılar sosyal güvenlik sistemine dâhil edilmiştir (Rittenberger Tılıç ve Kalaycıoğlu, 2012: 308-310). Yasal düzenlemelerle asgari ücrette çalışma zorunluluğu getirilen göçmen ev işçileri, kendilerine ilişkin olumlu bir düzenleme olarak nitelendirilebilecek biçimde, sosyal güvenlik sistemi içerisine girseler de Türkiye'de ödedikleri primleriyle emekliliğe hak kazanabilmeleri şüpheli bir durumdur.

Başvuru prosedüründe, göçmenlerin gerekli izinlere başvurabilmesi için işverenle birlikte hareket etmesi gerekmektedir. Çalışma iznine başvurmayı işverenin inisiyatifine bırakan böyle bir uygulamaysa, bir bakıma "kefalet sistemi"nin devlet eliyle düzenlenmesi anlamına gelmektedir. Bu düzenleme, işçileri işverenler karşısında güçsüzleştirirken, işçiyi işverenin her türlü talebini kabul etmeye mahkûm etmektedir. Ayrıca ilgili izin dâhilinde göçmen kadınların ev hizmetleri dışında bir sektöre geçebilmeleri ve hatta aynı sektör içerisinde işverenlerini değiştirmeleri de mümkün değildir (Demirdizen 2013: 336-340).

Bu noktada, uluslararası mekânizmaların ulusal yasal düzenlemelerle aralarındaki boşluklara özel bir ilgi ile göçmen ev işçileri ile ilişki-

li uluslararası mekanizmalardan söz etmek önemlidir.

Ev işlerinde çalışan kadınların yasadıkları büyük sorunlar nedeniyle, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 1965 yılında karar almıştır. Ev işçilerinin çalışma şartlarına ilişkin karar, çalışma şartlarının geliştirilmesi ve temel çalışma standartları ile uyumlu hale getirilmesi için değişiklikler yapılması amacıyla üye ülkelere bildirilmiştir (ICFTU, 2002:4 aktaran Erdem, Şahin 2008: 68-69). 2010 yılındaki alanda çalışan örgütlerin Uluslararası Çalışma Örgütü'ne konu ile ilişkili baskısının ardından, 2011'de Uluslararası Çalışma Konferansı'nda ev işçilerine insana yakışır iş olanaklarının sağlanması ve çalışma haklarının korunması için Ev İşçileri Sözleşmesi kabul edilmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 189 sayılı Sözleşmesi'nin (ILO C 189), TBMM tarafından imzalanması halinde ev işçilerinin çalışma ve sosyal haklarının güvence altına alınması için yasal zemin oluşturulacaktır (Williams 2011:29, Rittenberger Tılıç, Kalaycıoğlu 2012: 311).

ILO C 189 ev işçisi ve işveren arasında ücretsiz fazla işleri, uzun çalışma saatlerini ve iş tanımının belirsizliğini engellemek için işçi ve işveren arasında işçinin anlayabileceği dilde sözleşme yapılmasını önermektedir. Her Üye, ev işçilerinin tabi olduğu iş sözleşmesinin sona ermesi ya da sürenin dolması ile birlikte ilgili göçmen ev işçilerine ülkelerine geri gönderilme hakkı veren yasal düzenlemeleri belirlemek zorundadır. ILO C 189'da yatılı çalışan göçmen ev işçilerinin bazı hakları, madde 6 ve 9 içe-

risinde güvence altına alınmaktadır. Ev işçisinin özel hayatına saygı gösterilmesi gerekliliği, ev işçisinin çalıştığı evde ikamet etme konusunda işvereni ile anlaşma yapma özgürlüğü, ev işçisinin yıllık izinlerinde, günlük veya haftalık dinlenme sürelerinde evde kalmaya veya aile fertleri ile birlikte olmaya zorlanamayacağı, ev işçisinin kimlik ve seyahat belgelerini kendi ellerinde bulundurma hakkına sahip olması gibi hususlar mevcuttur. ILO Ev İşçileri Sözleşmesi No. 189'da madde 8'de göçmen ev işçilerine ilişkin göçmen işçi gönderen ülkelerle işbirliği yapılması, göçmen ev işçilerine, istihdam edilecekleri ülkeye göç etmeden önce ulusal mevzuata uygun olarak yazılı iş teklifi veya iş sözleşmesi gönderilmesi, sözleşmede veya iş teklifi metninde, çalışma koşullarının ve istihdam şartlarının açık olarak belirtilmesi, iş sözleşmesinin sona ermesi durumunda göçmen işçilerin ülkelerine geri gönderilmesine ilişkin koşulları belirleyen yasal düzenlemeler yapılması gibi gereklilikler belirtilmektedir. 201 sayılı Ev İşçileri için İnsana Yakışır İş hakkında ILO Tavsiye Kararı'na göre kalacak yer ve yemekler, uygun biçimde döşenmiş, yeterli havalandırması olan ve anahtarı ev işçisinde kalmak üzere kilidi bulunan ayrı bir odayı; uygun tuvalet ve banyo olanaklarına erişimi, yeterli aydınlatma ve kaliteli ve yeterli miktarda yiyeceği içermelidir.

"Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir" hükmünü belirten Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın

90. Maddesi ile (Ek cümle: 5170 - 7.5.2004 / m.7) ilişkili olarak uluslararası antlaşmalarla ilgilenmek gereklidir. Yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalarla kanunların farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyumsuzluklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esastır. 'Tüm Göçmen İşçilerin ve Ailelerinin Haklarının Korunmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi', adından da anlaşılacağı gibi tüm göçmen işçileri yani hem çalışma izni alarak çalışan göçmen işçileri hem de kayıt-dışı istihdam edilen göçmen işçileri kapsamına alan uluslararası bir sözleşmedir. Türkiye de bu sözleşmenin taraflarından birisidir. Bu sözleşme ile tüm göçmen işçilerin ve ailelerinin öncelikle insan olarak görülme hakkı teminat altına alınmıştır. Aynı zamanda da kayıt-dışı istihdam edilen göçmen işçiler, işverenler veya diğer kişiler nedeniyle karşılaşabilecekleri risklere karşı güvence altına alınmıştır (Civan, Gökalp 2011:236-239).

Birleşmiş Milletlerin Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmesi'ne göre (ICRMW), istihdam devletinde kazanç sağlayacağı işini serbestçe seçme hakkına sahip olan göçmen işçilerin, izinlerinin süresinin sona ermesinden önce gelir getirici faaliyetlerinin sona ermesi halinde, bu kişiler düzensiz durumda değerlendirilemez, ikamet izinlerini kaybetmez (Akıntürk, 2007). Oysa ki oturma ve çalışma izinlerini işverenleri aracılığıyla alan göçmen ev işçileri için Türkiye'deki durum böyle değildir. Bu sözleşmeye ilişkin literatürde vurgulanan önemli bir sıkın-

tı bu sözleşmenin kadın göçmenleri tanınmasına rağmen onların seks ve ev işlerine atfen yeniden üretim işçisi rollerini tanımamasıdır (Piper 2003:728-729).

Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması Komitesi, geniş kapsamlı ulusal ve uluslararası yasal çerçevelerde ev işçiliğine gönderme yapılmadığına dikkati çekerek, Ekim 2009 tarihinde, ICRMW altında, göçmen ev işçileri ile ilgili yükümlülüklerini nasıl uygulayacakları konusunda Devletlere yol göstermek amacıyla genel yorum yayımlama kararı almıştır. Yorumda, istismara açık durumları vurgulanan göçmen ev işçilerinin savunmasızlıklarının merkezi izolasyon ve bağımlılıkla ilişkilendirilmektedir. Toplumsal cinsiyet sebebiyle şiddet de dâhil olmak üzere, göçmen ev işçilerinin maruz kalabileceği risklerin kayıtsızlık durumlarında ağırlaştığı belirtilmektedir. Ev işçiliğinin ulusal hukuk tarafından ihmeline vurgu ile yasaların da ev ortamındaki izleme ve denetimlerin önünü tıkayabileceği ifade edilmektedir. Göçmenlik yasalarının işverenler tarafından sponsorluk gerektirdiği durumların sorunluluğu da ifade edilmektedir. Yorumu göre, ulusal hukukta çalışmayla ilgili korumaların, asgari ücretler, çalışma saatleri, dinlenme günleri, dernek kurma özgürlüğü ile annelik, emeklilik hakları ve sağlık sigortasına saygı ve ev işçiliği koşullarına özel hükümler dâhil olmak üzere, sosyal güvenlikle ilgili koruma tedbirlerini içerecek şekilde ev işçilerini kapsamaması gerekir. Göçmen ev işçilerine uygulanan muamelenin,

vatandaşlara uygulanandan olumsuz olmaması gerekir. Devletlerin, göçmen ev işçilerinin yer değiştirme ve ikamet yerlerini seçme haklarını koruması gerekir. Buna göçmen ev işçilerinin çalışma zamanlarının dışında kalan zamanlarda işverenleri ile birlikte yaşama veya evde kalma zorunluluklarının olmadığınin temin edilmesi dâhildir. Devletlerin, göçmen ev işçilerinin yolculukla ilgili belgeleriyle kimlik belgelerini ellerinde tutabilmelerini sağlaması gerekir. Taraf Devletler, göçmen ev işçilerinin çalışma koşullarının, serbest, adil ve rıza temeline dayalı sözleşmelerle anlayabilecekleri dilde yazılı hâle getirilmesini sağlamak için teşvik edilmektedir. Sosyal güvenlik yardımlarına erişimin, vatandaşlara tanınan eşit muamele ile göçmen ev işçilerine sağlanması gerekir (2009).

III.GÖÇMEN EV İŞÇİLERİ NELER YAŞAMAKTADIR?

Türkiye'deki yerli meslektaşlarına göre en azından buralı olmamanın ve çoğu zaman yakınlarının ülkesinde kalmasının yarattığı korunmasız ve sahipsiz olmak durumlarına, farklı sorunların da eklenmesi, ESB ülkeleri kökenli göçmen ev işçilerini çoklu mağduriyetler içerisine çekmektedir. İşverenlerin bu kadınların sosyal destek mekanizmalarından uzak olduklarına ilişkin düşünceleri de zaman zaman onlara ilişkin sömürüyü pekiştirebilmektedir.

Ev işlerine özgü koşullar, ev işlerinin geleneksel anlamdaki ücretsiz ve karşılıksız yapısı ücretli ev işlerini de sömürüye açık hale getirmek-

tedir. Çoğunlukla kadınların yüklendiği ev işleri hem ücretli hem de ücretsiz icra edildiğinde tanımlı ve standart bir iş olarak ortaya çıkmamaktadır. Göçmen ev işçileri çoğunlukla yatılı çalıştıkları için işverenler tarafından yirmi dört saat çalışmaya elverişli kişiler olarak algılanmakta ve ailenin kadın üyelerine ilişkin sonsuz beklentiler göçmen ev işçilerine yönlendirilmektedir. Yatılı çalışmak mesai saatlerini ortadan kaldırmakta ve duygusal emeğin sömürülmesi için de ortam hazırlamaktadır. Göçmen ev işçileri ile yapılmış olan görüşmelerde, yirmi dört saat çalışmanın işçinin içselleştirdiği sorumluluk duygusundan kaynaklanan bir durum olabildiği görülse de bu sorumluluğun bu derece yoğunlaşmasının işveren beklentisinden kaynaklanarak artıyor olması göz ardı edilebilecek bir şey değildir. Bu bağlamda, kadınlar sıklıkla kadın işi yaptıklarını, kendi evlerinde iş yapar gibi iş yaptıklarını ve boş oturmayı sevmediklerini dile getirirken, hem iş tanımlarındaki muğlaklık, hem de işverenlerin beklentilerinin sonsuzluğu sürekli olarak su yüzüne çıkmaktadır. Çoğunlukla işçi ve işveren arasında karşılıklı güven ilişkisine dayanan çalışma ve dinlenme saatleri arasındaki çizginin bulanıklaştığı sözlü bir kontrat yapılmaktadır. Bu durumun altında yatan temel unsur, ev içi işlerin profesyonel ilişkiler yerine enformel ilişkilere dayanmasıdır. Ev işçiliği gibi özel alanda gerçekleştirilen bir işte çalışmak, kadınların kendi sözleri ile "kendi evlerinde çalışır gibi kadın işleri yaptıkları" bir alanda genellikle günün yirmi dört saati çalışmaları anlamına gelmektedir.

Gerek gerçekleştirilmiş olan saha çalışmasında gerekse konuyla ilişkin literatür incelemesinde, göçmen ev işçilerinin dünyadaki meslektaşları ile benzer biçimde Türkiye'de sıklıkla şu problemlerle karşılaştıkları tespit edilmektedir: pasaportlara el koyma, uzun iş saatleri ve ağır işlere itiraz edememe, mesai kavramının kaybolması, özel hayat mahremiyetlerinin sınırlılığı, yirmi dört saat hizmet veren kişiler olarak düşük ücretler ödenmesi, sosyal yardımlardan yoksunluk, yetersiz beslenme ve barınma koşulları, çalıştıkları evde cinsel saldırı ve şiddet riski, sokakta rüşvet ve polis baskısı, farklı sebeplerle haftalık ve senelik izinlerini kullanamama, vize sorunu nedeniyle yıllarca memleketine gidememe, kayıt dışı çalışma, sosyal güvencesizlik, görevleri sebebiyle çeşitli mesleki hastalık risklerine rağmen sağlık hizmetinden faydalanamama, örgütlenememe, doğum izni, kıdem tazminatı gibi temel haklara sahip olamama, temel iş sağlığı ve güvenliği haklarından mahrum olmak, kayıt-dışı ikamet ve müteakip sorunlar, kaçak (yasa-dışı) ifadeleri ile suçlanma, kölelik koşullarında çalışma, işveren ile bağımlılık ilişkisi, özel ve kamusal hayatın birbirine karışması. Aslında burada aktarılan sorunların büyük bir kısmı yerli ev işçileri tarafından da deneyimlenebilmektedir. Fakat özellikle izinsiz ikamet eden ve çalışmış kadınların işverenlere yönelik derin bağımlılıkları sebebiyle bu sorunlar artmaktadır.

Göç süreci ve ev işçiliği kesişimi ile derinleşen problemlerin başında, uyum sorunu, işverenlerin

kendilerini aşağılamaları, kendilerine güvenmemeleri gibi ayrımcılık uygulamaları mevcuttur. Ayrıca kadınların, bir aracı ajansa bağlı olarak çalıştırıldıkları göz önünde tutulduğu zaman, göçmen ev işçilerinin diğer sorunlarını da biçimlendiren sorunların başında, kayıt dışı istihdam olgusu yer almaktadır. Gerekli izinleri almadan istihdam edilen bu kadınlar, ihtiyaç duyduklarında polise gidememekte, sağlık sorunları olduğunda da hastaneye gidememektedirler. Risk altında çalışmaları ve güvencesiz konumları yasallık ve yasa dışılık arasındaki çizgide yaşadıkları için istismara açık hale gelmelerini tetiklemektedir (Erdem, Şahin 2008: 68, Atatimur 2008:184).

Göçmen ev işçilerinin yatılı çalıştığı durumlarda yukarıdaki problemler katlanarak artmaktadır. Yatılı çalışmak bir taraftan işçinin mesai saatini ortadan kaldırırken, diğer taraftan duygusal emeğinin sömürülmesi için uygun bir zemin hazırlamaktadır (Demirdizen 2013: 338). Fakat göçmen ev işçileri gerek bakım işinin gereklilikleri gerekse de kendileri ve aileleri için ekonomik birikim yapma zorunlulukları sebebi ile seyrek olarak farklılaşan durumlar dışında yatılı çalışmaktadırlar.

Türkiye'ye ESB ülkelerinden gelen kadınların, özellikle eğitim dönemleri SSCB dönemine denk düşenlerin, yüksek eğitim düzeyleri göz önünde tutulduğunda, ev hizmetleri de dâhil Türkiye'de istihdam edildikleri sektörlerin çoğunda ciddi bir vasıf kaybına uğradıklarını söyleyebilmek mümkündür. (Kaşka 2006:14), Moldova'dan göç eden ev

işçileri üzerine yapmış olduğu araştırmada, bu vasıf kaybını ekonomik şiddet olarak tanımlamaktadır. Konu ile ilişkili olarak yapılmış olan saha çalışmasında, ev işçiliği sektöründe çalışan kırk sekiz kadının on altısının meslek okulu, on yedisinin üniversite mezunu olması ve birisinin de üniversite eğitimini yarıda bırakmış olması "aşağı doğru sosyal hareketlilik" in göstergesi olarak tespit edilmektedir. Aynı araştırmada meslek okulu çıkışlı kadınların çoğunun (on kadın) hemşirelik yüksek okulu çıkışlı olması, kadınların çoğunlukla yaşlı/hasta veya çocuk bakımı gibi işleri üstlenmesi bağlamında işverenlerin eğitilmiş bakımlı işçisi beklentisi ile de çakışmaktadır. ESB ülkelerinden Türkiye'ye emek göçü amacıyla gelen kadınların en önemli sorunlarından birisi, diğer sorunlarını da biçimlendiren kendi uzmanlık alanları dâhilinde çalışma izni almalarının çok zor olmasıdır.

Kadınlar, yatılı çalışanlar olmalarının da yönlendirmesi ile sosyal ve kültürel izolasyon problemi ile yüzleşmektedirler. Göçmen ev işçilerinin içerisinde yer aldıkları sosyal izolasyon, izin günlerini de evde geçirdikleri zaman kat ve kat artmaktadır. Gerekli izinleri olmayan ev işçilerinin bazıları, yakalanıp sınır dışı edilme korkusuyla izinlerini evde geçirmeyi tercih edebilmektedirler. Sınır dışı edilme korkusu, kadınların tüm sosyal yaşamlarını etkilemektedir. Aynı zamanda göçmen ev işçileri işverenleri ile aldıkları ortak karar, işverenin izin vermemesi ve bakılan kişiye bakacak başka bir kişinin olmaması gibi sebeplerle de izin gün-

lerini evde geçirebilmektedirler. Evde işverenleri ile geçirdikleri ve çoğu zaman da sorumlulukları içerisinde yer alan yükümlülükleri yerine getirdikleri günlerin izin günü olarak ne kadar tanımlanabileceği de şüphelidir. Ayrıca Etiler ve Lordoğlu'na (2010: 115) göre, evde yatılı çalışan göçmen işçiler, evle işin birbirinden ayrılmamasından ve yeterli izin kullanmaktan kaynaklı olarak ruhsal ve fiziksel çöküntü yaşamaktadır. Göçmen ev işçisi kadınların izolasyonunu artıran diğer bir önemli unsur dil sorunudur. Türkçe bilmedikleri için çevreleri ile kolay bir biçimde etkileşime geçemedikleri gibi, dil sorunu kadınların karşılaştıkları sorunlar için çözüm üretmelerini de engellemektedir.

İşverenlerin göçmen ev işçilerine yönelik suiistimalleri gibi işçilere iş bulan aracı ajansların da göçmen ev işçilerini suiistimal ettikleri durumlar söz konusudur. ILO Ev İşçileri Sözleşmesi No. 189'un özel istihdam büroları ile ilişkili, göçmen ev işçilerinin haklarının korunması ve suiistimallerin önlenmesi için ikili, bölgesel veya çok taraflı anlaşmaların yapılmasını öneren 15. Maddesinde özel istihdam büroları tarafından belirlenen ücretlerin ev işçilerinin ücretlerinden kesilemeyeceği belirtilmektedir. Türkiye'deki mevcut durum ise araçlara göçmen ev işçileri tarafından ödenen bir aylık maaş, bir aylık maaşın yarısı ve bazen bunlara izin paralarının eklenmesi gibi komisyonların mevcudiyetini sergilemektedir. Aslında bu komisyonlar genellikle iş bulan ajansa iş bulması karşılığında bir kez ödense bile

bu durumun aksi durumlar da mevcuttur. Konu ile ilişkili yapılmış olan saha çalışmasında görüşülen kadınlardan birisi (Ağustos 2012, Gürcistan, 49) dokuz ayda bir maaşını ajansa verdiğini belirtmiştir. Komisyon, bir iş bulununca verilip aynı aracı, işçinin başka bir işe geçmesinde de yer alıyorsa ikinci bir komisyon alınmayabilir. Gündelikçi olarak çalışan göçmen ev işçileri, her gittikleri iş için aracıya komisyon verebilmektedirler. Ayrıca, aracı kişiler arkadaşlar olduğu zaman da işçiler tarafından komisyon ödenebilmektedir. Aracı şirket/kişi göç sürecinin başından beri mevcutsa yol masrafları ve vizeyi ücretini de karşılamakta ve işi de aynı şirketin bulması durumunda göçmen kadın şirkete hepsi için ayrı ödeme yapabilmektedir. Göçmenlere hem yardım ederek hem de onları suüstimal ederek göç endüstrisinin parçası olan aracı şirketler kadınlara iş bulmak dışında maaşlar üzerinde belirleyici olabilmekte, işverenler için belirli standartlar oluşturmakta ve zaman zaman göçmen ev işçileri için problem çözücü işlevler de üstlenebilmektedir (Akalin 2014 a).

İşverenlerin, yaşlılarımızı, hastalarımızı, çocuklarımızı emanet ediyoruz kaygısıyla evlere yerleştirdikleri kameralarla denetlenebilen göçmen ev işçileri özellikle işten ayrılırken hırsızlık yapmış olduklarına ilişkin bir ima ile çantalarının derinlemesine arandıklarından şikâyet edebilmektedirler.

İşverenlerin, göçmen ev işçilerinden, evlerde ne tür işler beklediği çok da belirli değildir. İşveren beklentileri tanımlanırken çocuk veya has-

ta veya yaşlı bakımı veya ev işlerinin üstlenilmesi olarak bir belirlenimde bulunmaktadır. Bununla beraber, yapılan iş genel olarak kadın işlerini kapsadığı için tıpkı anneler, eşler gibi ailenin kadın üyelerinden beklenen işlere ilişkin tam bir sınırlama mümkün olmadığı gibi, göçmen ev işçilerinden özellikle de yatılı olanlardan beklenen işlere ilişkin tanımlama yapmaya imkân gözükmemektedir. Araştırmada görüşülen işverenlerin istihdam ettikleri ev işçilerinden beklentileri sınırlarını bilen yakın ama mesafeli kişiler olmaları, itaatkâr olmaları ve hatta özenli ve bakımlı olmalarıdır ve bu tercihler de ESB kökenli göçmen ev işçilerinin tasvir edilen nitelikleri ile fazlasıyla örtüşmektedir (Akalin 2014 a: 224).

Her ne kadar seyrek olarak yaşanmış olumsuz tecrübeler olsa da görüşülen işverenler, göçmen ev işçilerinin profesyonel, çalışkan, iş disiplinine sahip, eğitilmiş olmaları gibi niteliklerine atfen göçmen ev işçisi çalıştırmaktan memnuniyetlerini dile getirmektedirler. İşverenler, Türkiye'deki yerli meslektaşlarına kıyasla göçmen ev işçilerinin özel alana daha saygılı olduklarını belirtmektedirler. Çoğunlukla yatılı çalışan göçmen ev işçilerinin, ucuz ve esnek işgücü olmalarına ek olarak aynı ev içerisinde yaşadıkları işverenlerinin özel yaşamlarına müdahale etmemeleri işverenlerin deyimiyle "kendilerini sınırlarını" bilmeleri önemli bir tercih nedeni olabilmektedir. Yani aynı ev içindeki ev işlerini yerine getiren göçmen ev işçilerinin görünmez olması işveren tarafından beklenen bir niteliktir. İşverenlerin beklentile-

rinin ESB kökenli ev işçilerinin nitelikleri ile uyduğu diğer bir unsur ise aileden birisi veya işverenin arkadaşı olmak ve profesyonel olmak ve sınırlarını bilmenin kesişim noktasıdır ki, işverenlere göre bu nitelikler eş zamanlı olarak yerli işçilerde pek görülmemektedir (Akalin 2014 a:225).

Kapalı kapılar ardında kadınlık rollerinin devamlılığı beklenen göçmen ev işçileri, toplumsal cinsiyet temelli şiddete açıktırlar. Her an fiziksel, psikolojik, ekonomik şiddet ve cinsel taciz riskleri ile yüz yüze olan bu kadınlar işten çıkarılma korkusu ve kadınların bu konularda konuşmaması gerektiği kabulü ile yaşadıkları olumsuz deneyimleri paylaşmaktan uzak durabilmektedirler. Özellikle cinsel taciz içeren olumsuz deneyimler, ataerkil aile yapısının yaptırımları ile yüzleşme, sonraki işverenler için olumsuz referans oluşturma riskleri ile de gizlenebilmektedir. Göçmen ev işçilerinin yüz yüze olduğu şiddet içeren davranışla karşılaşma risklerinin kökenin altında etnik, sınıfsal ve toplumsal cinsiyete ilişkin algılardan birisi veya üçünün kesişim noktaları yer alabilmektedir. Ayrıca yasalar tarafından korunmayan özel alan içerisinde çalışan kadınların özellikle yatılı çalıştığı durumlarda özel alan ve kamusal alanın kesişim noktalarının genişlemesi onların şiddete ilişkin kırılma noktalarını artırmaktadır. Şüphesiz görünmezlik işverenin her türlü kötü muamelesini artırmaktadır. Konu ile ilişkili olarak gerçekleştirilmiş olan saha çalışmasında, Ankara'da yaşlı/hasta kadın bakımında çalışan Moldovalı kadın (43, Mart 2012), çocuk

bakımında çalıştığı evde çocuğun dedesi ile yaşadığı cinsel taciz içeren deneyimi şöyle anlatmaktadır: "Dede ara sıra eve geliyordu, o gün alkollü geldi. Soyunup masaj yap dedi, bir senedir erkeksiz ne yapıyorsun dedi. Kırk yedi yaşlarındaydı. Evin hanımına ve kocasına anlatmadım, kavga çıkmasın diye. Sen yabancısın benim yüzünden oldu diye beni suçlayabilirlerdi. Bir daha o aileyi görmedim...". Taciz ardından gelebilecek psikolojik sorunların mevcudiyetini tartışmak bile anlamsızdır.

Türkiye'de uzun yıllar çalışan Bulgaristan çıkışlı ev işçisi (51, Ocak 2012) kendi özelinde farklı evlerde yaşadığı deneyimleri, diğer ev işçileri tarafından da yaygın olarak paylaşılabilirliğine atıfla şöyle aktarmaktadır: "Aileler nasıl bakıyor bize? Hepsi ben bu insana para veriyorum, ne istersem yaptırım diyorum. Çalışma izni olmayınca kapatılma ve taciz daha fazla. Sigorta olmuyor. Çalışma bakanlığı ev işlerinde çalışanları işçi olarak tanımlamıyor. Şimdiki nene Alzheimer. Her şeye karışıyor. Bir ayı geçti. Gözetliyor beni. Önceden çalıştığım evde zehirlenmişim, patronlar doktora bile götürmemişlerdi. Kız kardeşim hastaneye götürdü beni, ekstra parayı da cebimizden harcadık. Diğer bir çalıştığım evde yemek yoktu. Kendim için aldığım yemeklikleri evdekiler yerlerdi. Patron kadın, ben başka bir işi yaparken, başka bir iş isterdi. Özellikle iş üst katta yapılıyorsa çok problem olurdu. Patron kadın resmen oyun oynardı, bu tabağı koyar mısın lütfen diye çağırıyordu. O dönem yemek yememekten bünyem zayıflamıştı. Söyleyip de

çıkmayı düşünüyordum ama arada tanıdık vardı. Bir öğün yemekten zehirlendim. Dönünce bıraktım işi. Patron kadın da hiçbir üzüntü yoktu. Patron kadın işi bulan şirketteki kadına hasta baktım falan demiş. Sadece ben fenalaşıp kapının yanına yatınca leğen gibi bir şey getirdi. Daha sonra çocuk bakımı ve ev işleri için anlaştığım müstakil evde kazan dairesinde yatıyordum. Şofben, kazan, kurutma, çamaşır makinesi deterjanlar hep benim odada. Şofbenlerin sigortası vardı. Gece alarm çaldı. Derin uykudan gece üç buçukta alarma uyandım. İş görüşmesi odayı görmeyeyim diye dışarıda yapılmış. Gaz kaçağı ile üç ayda iki kez karşılaştım ve gaz zehirlenmesi tehlikesi geçirdim. Odam cezaevindeki hücre gibiydi. Çocuk bakmak dendi mi, o kadar güçlü olmalısın ki, mükemmel temizlik, ütü, çocuk bakımı ben Süpermen değilim ki... Çocukla mucize yaratmanı bekliyorlar. Patronların egoları mı fazla acaba? Başka bir evde bana yemek artıkları veriliyordu. Maaşını vermeyen, kameraları olan evlerle karşılaştım. Bir de holding sahibi aile vardı. Adam çamurlu ayakkabılarıyla gezip angarya işler yaratırdı. Eve tüm akrabalar tatile gelirdi. Onların her işi ütü, çamaşır, bulaşık bana bakardı. Kadın bir de niye gülmüyorsun derdi. Yirmi kişiye tek başıma hizmet ederdim. İç çamaşırlarına kadar yıkıyordum. İşte robotlaşıyorum. Pek bir şey düşünemiyorum. Bu işi en zor zamanlarında bıraktım aslında. Benim asık suratımı görmeyin huzursuz olmayın diye bıraktım dedim. Ben kendi hayatımı yaşayamadım, gülüp eğlenmek is-

terdim hakkım olarak. Ben bu parayı ancak bu psikoloji ile kazanabiliyorum..." Bu vaka göçmen ev işçilerine ilişkin suiistimalin farklı boyutlarını tek bir kişi üzerinden yansıtılması bağlamında durumun derin bir analizini sunmaktadır.

Benzer deneyimler, Ankara'da yaşayan Özbek kadın tarafından geçmişte çocuk bakımında çalıştığı işverenle etkileşim süreçleri ile ilişkili olarak aktarılmaktadır: "Çocuklar gündüzleri kreşe giderdi. Ama evin temizliği, yemek, kreş dışında çocukların bakımı bana kalırdı. 250 \$ maaş alırdım. Patron bana çok sert davranırdı, sana o kadar para veriyoruz her işi yapacaksın derdi. Oturmam bile yasaktı, patron bana iş listesi yapıp bırakırdı, geldiğinde tozları bile kontrol ederdi. Ayrıca patron bana şişmansın yavaş iş yapıyorsun diye hakaret ederdi. Evde sabah altıda kalkardım ve haftalık iznim yoktu" (45, Nisan 2012).

Göçmen ev işçileri her zaman işverenlerine ilişkin olumsuz atıflarda bulunmamaktadırlar. Göçmen ev işçilerinin işverenlerine ilişkin anlamlandırmaları içerisinde "iyi işveren" kavramı belirmektedir. İyi işveren kavramının içerisinde işçiye hediye vermek, ekstra nakdi destekte bulunmak, işçiye iyi davranmak gibi atıflar doldurmaktadır. Ankara'da yaşlı bakımında çalışan Özbek kadın, işverenin kendisine karşı olumlu davranışlarını "Bana işçi gibi davranılmıyor" (28, Mayıs 2012), biçiminde aktarmaktadır.

Görüşülen kadınlar çoğunluk-

la, enformel iş ilişkileriyle bağlantılı hayali akrabalık bağlarını olumlu değerlendirmektedirler. İşverenler aileden birisi olunca çalışılan ve yaşanılan evler kadınların "kendi evleri" olmaktadır. Kadınlar, kendi evleri gibi olan evlerde çalışmak ve yaşamının işçi işveren ilişkilerinin olumlu olduğuna ilişkin bir gösterge olduğunu belirtirler de, kadının çalıştığı yerin kendi evi olması ve sözde "ailesi" için çalışıp "kadın" işi yapması, iş saatleri ve yoğunluğunu artırabilmektedir (Akalin 2014 b:332). Hizmet edilen işverenlerin anne, baba, ağabey, abla, evlat gibi birincil ilişkilerin göstergesi olan sıfatlarla tanımlandığı işçi-işveren etkileşimlerinde enformel ilişkilerin hâkimiyeti işe ilişkin sınırlandırmaları oldukça muğlak bir hale getirmektedir (Akalin 2014 a: 212).

Türkiye'de ESB ülkeleri kökenli ev işçilerinin oturma ve çalışma izni alabilmeleri mümkün olmasına rağmen, kadınlar, yasal zorluklar nedeniyle izin almak istemeyebilecekleri gibi ücretlerinin azalabileceği için de izinleri paralelinde gelecek olan sigortalanma süreçlerinden uzak durmayı tercih edebilmektedirler. Mevcut prosedür altında Türkiye'de çalışma ve oturma izni almak göçmen ev işçilerinin işverenlerine bağımlılığını artırmaktadır. Çünkü işverenden bağımsız olarak ikamet izni almak da mümkün değildir. Ayrıca alınan çalışma izni ev hizmetleri ile sınırlandırılmaktadır. Yasal düzenlemelerle de artan işçi işveren bağımlılığının artarak devam etmesi Williams (2011) tarafından küresel

bağımlılığın eşitsiz ilişkilerinin kişisel bağımlılığın eşitsiz ilişkilerine dönüşmesi biçiminde tanımlanmaktadır.

Gerek sınır dışı edilme korkusuyla gerekse kendilerine ilişkin olumsuz etiketlemelerin yerli bireyleri yöneltebileceği rahatsız edici tutumlarla karşılaşmama isteğiyle zaman zaman kendi istekleriyle toplum içerisinde görünmeyen ESB ülkeleri kökenli göçmen ev işçilerinin görünürlükleri aslında işverenleri tarafından da çok beklenen bir durum değildir. Toplumun diğer kesimleri tarafından düşük statülü olarak algılanabilen ev işçileri, kendi işverenleri ve kendileri gibi ev işçisi olan diğer kadınlar dışındaki bireylerle çok fazla etkileşime geçmemektedirler. İşverenler çoğunlukla yerini ve sınırını bilen, gerekli işleri yerine getirdikten sonra ortalıkta görünmeyen ev işçilerini istihdam etmek istemektedirler. Özellikle yatılı çalışan işçilerin iş yerleri ve evleri arasındaki sınır bulanıklaşmakta ve hele ki izin günlerini evlerinde geçirmek zorunda kalıyorlarsa, kamusal alan ve özel alan arasındaki ayırım silinmektedir.

ESB ülkeleri kökenli göçmen ev işçileri birer görünmez kadın kahramanlardır. Çünkü hem ailelerinin ve hatta ülkelerinin devamlılığı için çok ağır yüklerle mücadele etmektedirler hem de Türkiye'deki kadınları ve bakım işlerinin sorumluluklarından kısmen veya tamamen uzaklaştırmaktadırlar. Elbette sosyal devlet mekanizmalarına ait sorumlulukların da hem Türkiye'de hem de kadınların çıkış ülkelerinde bu kadınlar tarafından yüklenildiğini söyleye-

bilmek mümkündür. Bu süreçte her türlü resmi destek mekanizmasından uzak olan göçmen ev işçilerinin varoluşlarının devamlılığı adeta ulus-ötesi sosyal ağlara bağlıdır. Göçmen kadınların çıkış ülkelerini psikolojik, sosyal, ekonomik ve politik açılardan Türkiye'ye bağlayan ulus-ötesi sosyal ağlar, göçmen ev işçisi kadınlar için önemli birer direnç mekanizmasıdır.

GENEL DEĞERLENDİRME

Bugün Türkiye'nin belirli kentlerinin belirli merkezlerinde, Türkiye'nin homojen ulus kimliği inşa politikalarının ötesine geçen bir durumla karşılaşmaktadır. Son otuz yıldır dünyanın farklı bölgelerinden farklı amaçlarla Türkiye'ye gelen göçmenlerin her geçen gün sayısı artmakta ve heterojen yapıları daha da farklılaşmaktadır. Bu durumun ardında, özellikle çevre bölgelerdeki sosyal, politik ve ekonomik karmaşıklıklar yatmakla birlikte, Afrika ve Asya'nın uzak bölgelerinden de Türkiye'ye transit göç, sığınma başvurusu ve hatta emek göçü gibi sebeplerle göç akışı yaşanmaktadır. Bu göçmen grupların Türkiye'de kalıcı olması halinde aynı ülke veya bölge çıkışlı göçmen gruplarının aynı iş kollarında istihdam edilmeleri ile karşılaşmaktadır.

Doksanlı yıllardan beri Türkiye'ye gelen önemli bir göçmen grubu, özellikle içerisinde kadın göçmenlerin yoğun olarak yer aldığı kaynak ülkeleri ESB ülkeleri olan göçmenlerdir. Bu bölgeden kadınların yoğun olarak istihdam edildikleri sektör ise ev hizmetleridir. İçerisinde genel ev iş-

leri (temizlik), yemek, çocuk bakımı, hasta bakımı, yaşlı bakımı gibi görev tanımlarının yer aldığı ev hizmetlerinin toplumsal cinsiyete özgü iş kollarının belki de en belirgin olanı olması, bu işin belirli rollerle sınırlandırılmasını zorlaştırmaktadır. Böylece bu iş ücretli bir işe dönüştüğü zaman da ev işçilerinden, annelerden, eşlerden, kız evlatlardan ve kız kardeşlerden beklenen işlere benzer bir biçimde içerisinde yer alınan hane- nin devamlılığını sağlamaya yönelik her türlü iş beklenmektedir. Bu sebeple aslında hala bir meslek olarak görülmediği için İş Kanunu dışında bırakılıp Borçlar Kanunu kapsamında değerlendirilen Türkiyeli ev işçilerinin de çalışma koşullarını olumlu olarak nitelendirebilmek pek mümkün olmasa da, mesleğe ilişkin sorunlara yabancı olmak, genellikle yatılı çalışmak, kayıt-dışı göçmen ve/veya işçi olmak gibi durumlar eklenince göçmen ev işçilerinin mevcudiyetleri sıkıntılı bir hal alabilmektedir.

Göçmen ev işçilerinin Yabancılar için Çalışma Yasası kapsamında çalışma izni alabilmeleri mümkün olsa da, bu ancak ve ancak işverenleri ile ortak başvuruda bulunabilecekleri bir süreç dâhilinde ve sadece ev hizmetleri iş kolu ile sınırlı kalabilecek biçimde mümkündür. Bu durum da işçinin işverene bağımlılığını artırmaktadır. Göçmen ev işçilerinin özellikle yatılı çalıştıkları hallerde artan izole bir biçimde işveren sömürüsüne açık yaşamları, bu bağımlılık ilişkisinin formelleşmesi ile daha da artmaktadır. Böylece adeta birer suçlu gibi hissettirilen ve yakalanıp

sınır dışı edilme korkusuyla işverenlerinin gözetiminde yaşayan düzen-siz göçmen ev işçilerinin kayıt altına alınmaları, Türkiye'deki varoluşlarını sorunsuz bir hale dönüştürmektedir. Kayıt altına alınan kadınların tamamen kayıt-dışı pozisyonda olanlar gibi bir gün yakalanıp, "Yabancılar Misafirhanesi" olarak adlandırılan geri gönderme merkezlerine yerleştirilmeyeceği düşünülse de, iş ilişkileri sona eren göçmen ev işçilerinin başlarına neler gelebileceği çok da belirli değildir.

Her ne kadar Türkiye'deki ulusal düzenlemelerin olduğu gibi uluslararası mekanizmaların da göç konusundaki düzenlemelerinin ardında insan haklarının ötesinde siyasi ve ekonomik önceliklerin olduğunu söyleyebilmek mümkün olsa da bugün artık uluslararası hukukta ve onu takiben ulusal hukukta kadın göçmenler, geçmişe kıyasla daha görünürdürler. Kadın hareketinin katkısı ile artan bu görünürlüğe rağmen, içeriklerde hala göç ve toplumsal cinsiyet kesişimine ilişkin noksanlık vardır. Mevcut olumlu içerikler de her zaman uygulamaya yansımamaktadır. Yine de Türkiye'nin konu ile ilişkili imzalamadığı uluslararası düzenlemeleri imzalaması ve imzaladıklarındaki uygulamaya yönelik eksiklikleri tamamlaması, Türkiye'deki göçmen ev işçileri için insana yakışır iş ve yaşam koşullarına erişebilmesi için atılması gereken adımların tamamlayıcı bir parçasıdır. Bu bağ-

lamda, hem yerli hem de göçmen ev işçilerinin haklarının korunması için çok önemli bir düzenleme olan 189 Sayılı ILO Sözleşmesi 201 Sayılı ILO Tavsiye Kararı'nın imzalanması gerekli bir adımdır. Ayrıca kayıt-dışı göçmen işçilerin de haklarını düzenleyen, Türkiye'nin de taraf olduğu, Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmenin ve sözleşmeye ilişkin göçmen ev işçileri genel yorumu, ulusal düzenlemelerin biçimlenişinde çok boyutlu bir biçimde göz önünde tutulmalıdır. Göç veren ülke ve bölgeler arasında konu ile ilişkili ikili antlaşmaların ve bölgesel düzenlemelerin gerekliliği yadsınamaz.

Daha mikro düzeyde ise, Türkiye'ye ESB ülkelerinden gelen göçmen ev işçilerinin mevcut sorunlarının çözülebilmesi için yasal izinlerin verilmesinin kolaylaştırılması, hızlandırılması gerekmektedir. İş ilişkilerinin sonlanması halinde, işverenden bağımsız bir yaşam inşa edebilmele-ri için hem kamu kuruluşlarının hem de sivil toplumun göçmen kadınlarının haklarını göz önünde tutan destek mekanizmaları oluşturmaları önemli bir ihtiyaçtır. Son olarak kadınların her türlü sorunları için ulaşabilecekleri çok dilli birimler ve bilgi hatları oluşturulması Türkiye'de hem göçmen ev işçileri için hem de diğer sektörlerde çalışan göçmen kadınların varoluşlarının daha az problemli bir biçimde devam edebilmesi için önemli bir inisiyatif olacaktır.

KAYNAKÇA

- AKALIN, Ayşe, Emel. Türkiye'de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınların Toplumsal ve İktisadi Varoluş Stratejileri Üzerine Sosyolojik Bir Analiz, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2014 (a)
- AKALIN, Ayşe, Emel. "Türkiye'deki Göçmen Ev İşçilerinin Çalışma Koşulları", Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu VI Bildiriler, Petrol-İş Yayını, 119, 2014: 323-341 (b)
- AKINTÜRK, Esen. Birleşmiş Milletlerin Göçmen İşçilere İlişkin Sözleşmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 9, Sayı: 2, 2007.
- ATATIMUR, Neslihan. Reasons and Consequences of International Labor Migration of Women into Turkey: Ankara Case, A Thesis Submitted to the Graduate School of Natural and Applied Sciences of Middle East Technical University, for the Degree of Master of Science in Regional Planning in City and Regional Planning, 2008
- BARBAROS, Hülya. Düzensiz Göç Sürecinde Kadın Göçmenler: İstanbul'dan Bir Kesit, İstanbul Üniversitesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Halk Sağlığı Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009
- CİVAN, Orhan Ersun ve GÖKALP, Arzu. Göçmen İşçi Kavramı ve Göçmen İşçilerin İş Sağlığı ve Güvenliği, Çalışma ve Toplum, 1(28), 2011: 233-264
- ÇELİK, Nihal. Immigrant Domestic Women Workers in Ankara and İstanbul, ODTÜ Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005
- DEMİRDİZEN, Derya. "Türkiye'de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınlar: Yeni Düzenlemelerle Yarı Köle Emegine Doğru mu?", Çalışma ve Toplum, 2013/3: 325-346
- ERDEM, Ziya ve ŞAHİN, Levent. "Ev Hizmetlerinde Yabancı İşgücü İstihdamı", Kamu-İş; C.10, S:2, 2008: 43-78
- ERDER, Sema. "Zor Ziyaret: Nataşa mı? Döviz Getiren Bavul mu? Eski Doğu Bloku Ülkelerinden Gelen Kadınların Emek Piyasasına Girişi" S. SANCAR (ed.), Birkaç Arpa Boyu: 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar, Prof. Dr. Nermin Abadan Unat' a Armağan, Cilt 1, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2011: 191-218
- ERDOĞDU Seyhan ve TOKSÖZ Gülay Kadınların Görünmeyen Emeginin Görünen Yüzü: Türkiye'de Ev İşçileri, Ankara: Uluslararası Çalışma Ofisi, 2013.
- ETİLER, Nilay. ve LORDOĞLU, Kuvvet. "Göçmenlerin Sağlık Sorunları: Ev Hizmetlerinde Bir Alan Araştırması", Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu II Bildiriler, Petrol-İş Yayını, 113, 2010: 93-118
- EUROPEAN PATIENTS' FORUM. Regional Advocacy Seminar on How to strengthen the patients' perspective at EU and national level, Zagreb, 28-29 October 2013.
- Ev İşçileri için İnsana Yakışı İş Uluslararası Çalışma Örgütü 189 Sayılı ILO Sözleşmesi 201 Sayılı ILO Tavsiye Kararı, (Evişçileri Sözleşmesi 2011) 16 Haziran 2011.
- KALAYCIOĞLU, Sibel ve RITTERSBERGER-TILIÇ, Helga. "Çocuk ve Yaşlı Bakıcılar: Enformel Sektördeki Kadınlar", Derleyenler: S. DEDEOĞLU ve A. Y. ELVEREN (Ed.) Türkiye'de Refah Devleti ve Kadın, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2012:301-327
- KAŞKA, Selmin. "The New International Migration and Migrant Women in Turkey: The Case of Moldovan Domestic Workers", İstanbul: Migration Research Program Koç University, MiRe Koc Research Projects, 2005-2006
- PIPER, Nicola. "Feminization of Labor Migration as Violence Against Women International, Regional, and Local Nongovernmental Organization Responses in Asia", Violence Against Women, Vol. 9 No. 6, 2003:723-745
- Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması Komitesi, Göçmen ev işçileri hakkında 1 No'lu Genel Yorum: 14 Ekim 2009
- ÜSTÜBİCİ, Ayşen. "Türkiye'ye yönelik Kadın Göçü: Seks işçileri ve Ev İçi Hizmetlilerin Kişisel Güvenlik Sorunlarını İlişkilendirmek", <http://www.umut.org.tr/HukukunGencleri/TamMetinlerSunular/AysenUstubici.pdf>, 2011
- WILLIAMS, Fiona. "Markets and Migrants in the Care Economy", Soundings 47 Eurozine, 2011
- YÜKSEKER, Deniz, H. Laleli - Moskova Mekiği: Kayıtdışı Ticaret ve Cinsiyet İlişkileri, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2003